

כ"ל דאק ארעא

לא תאר את העם כי ברוך הוא (כב-יב)

202

אמר לו: אם כן אברכם אמר לו: אינם צריכים לברכתך כי ברוך הוא, משל אומרים לצרעה: לא מדובשך לא מעוקצך (רש"י)

בשני אופנים מתנכלות האומות להביא הלילה כליה על עם ישראל. חלק מהן זומם לעשות זאת עליידי גזירות קשות ועינויים קשים, וחלק מהן - עליידי התקרבות יתירה ומשיכתם לטמיעה ולשמד. בלעם הרשע ניסה בתחילה את דרך הקללה, וכשנוכח לראות כי איננו מצליח בזאת, לפי "שבכל דור חור עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" - ביקש איפא לנסות את הדרך האחרת, של הברכה וההתקרבות, כדי להביאם לידי טמיעה. לפיכך אומר לו הקדוש ברוך הוא: מוחלני לך טובותיך וברכותיך - לא מדובשך ולא מעוקצך - לא מנשיכתך ולא מנשיקתך... (דברי שערי חיים)

1) חז"ל ט"כ

ד"ר ג'קיל ומיסטר הייד

2) חז"ל חז"ל חז"ל

1 כלל גדול לימדנו הרמב"ם: אין הנבואה שורה סתם כך, על מאן-דהוא, שנבחר באופן שרירותי להיות נביא, בלא שניחן בשכל טוב ובמידות טובות. וכך כותב הרמב"ם בהקדמתו לפרקי אבות (שמונה פרקים פרק ז'): דע שכל נביא לא נתנבא אלא לאחר שיהיו לו כל המעלות השכליות, והוב מעלות המידות והחזקות שבהן, והוא אמרם (שבת צ"ב ע"א): **6** "אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר". חכם - כולל כל המעלות השכליות, עשיר - הוא השמח בחלקו, וגיבור - הוא הכובש את יצרו.

עקרונות יסוד אלה עומדים לכאורה בסתירה לדמותו של בלעם הרשע, הזוכה לנבואה גדולה עד מאוד, על אף מידותיו המגוננות. בלעם ניחן אמנם בהכרה שכלית עמוקה, אך לעומת זאת הוא מושחת במידותיו: אין הוא "עשיר השמח בחלקו", אלא "נפשו רחבה ומחמדת ממון" (רש"י כ"ב, י"ח), ואין הוא "גיבור הכובש את יצרו", אלא אדרבה משועבד ליצריו. ככלל ציינו חכמים בפרקי אבות (ה', י"ט) שלש תכונות שליליות המאפיינות את אישיותו של בלעם: **16** "עין רעה (קנאה), ורוח גבוהה (גאווה) ונפש רחבה (תאוה)".

ש"מא תאמרו: אפשר שהפריזו חכמים בהשחרת פניו של בלעם, לפי שבא מהירודות שבאומות העולם. במטותא מכס: שיתו ליבכם לעובדה כי בלעם בכבודו ובעצמו היה זה שהשיא עצה להכשיל את בני ישראל בזנות עם בנות מואב ומדיין, כמפורש בדברי משה לאחר מלחמת ישראל במדיין: הן הנה היו לבני ישראל בְּדָבָר בְּלָעָם לְמַסָּר מֵעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוּר וְתָהִי הַמִּגֵּפָה בְּעַדְתָּ ה' (במדבר ל"א, ט"ז)

וחזרת אפוא השאלה: כיצד זכה איש כה מושחת לנבואה כה גדולה?

מלאך... וחכה

במבט ראשון ניתן לומר כי לפנינו תופעה יוצאת-דופן, של אדם שנבואתו אינה קשורה לאישיותו, וכל מגמת הופעתו נעוצה בעצת ה' העליונה - שיתברכו ישראל מפיו של נביא מאומות העולם. ואכן, כך דורשת הגמרא במסכת סנהדרין את לשון הכתוב: "וישם ה' דבר בפי בלעם" (כ"ג, ה'); ר' אליעזר אומר: מלאך (שם בפיו), ר' יונתן אומר: חכה.

1

הנבואה 'הולבשה' אפוא על בלעם, ויצאה מפיו כמי שכפאו שד - או מלאך...
 אך אם כך הדבר, מה הרבותא בכך שעמד נביא מאומות העולם לברך את
 ישראל! הן באותה דרך יכול היה ה' לפתוח גם את פי האתון ולשים בפיה את
 ברכות בלעם.
 זאת ועוד: מלשון הכתוב ניכר שבלעם עצמו מזדהה עם נבואתו, בכל נימי נפשו.
 משפט נלהב כגון: "תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה אַחֲרֵיָי כְּמֹהוּ" (כ"ג, י'), או
 אַחֲרֵי קוֹרַעַת לֵב: "אֹי, מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל" (כ"ד, כ"ג), אי אפשר להגדירם רק
 כמתקליט' בלא לחוש בהם את עצמת הביטוי האישי של בלעם.

פיצול האישיות

פדי להציץ לתהומות נפשו של בלעם עלינו לעמוד ולהתבונן מעט במצבו של
 האדם באשר הוא שם.

הרמב"ם בהלכות תשובה (ה', א') קובע נחרצות:

רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות
 צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות
 רשע - הרשות בידו.

אך פעמים בעת המאבק בין כוחות הטוב והרע, מתרחשת תופעה פסיכולוגית
 מחרידה, המוכרת בשלביה הפתולוגיים כמחלת נפש הקרויה 'סכיזופרניה'.
 המלחמה בין כוחות הנפש עלולה להביא לפיצול האישיות למעין שתי ישויות
 נפקדות, המופיעות באותו אדם בפנים שונות ומנוגדות.
 ביטוי ספרותי לתופעת הסכיזופרניה, נתן הסופר ר"ל סטיבנסון בספרו
 ד"ר ג'קיל ומיסטר הייד'.

ד"ר ג'קיל הוא רופא מהוגן וגומל חסדים, ומיסטר הייד הוא אדם שפל ואלים.
 אך שניהם הינם לאמיתו של דבר אדם אחד, אשר ההתנגשות בין יצריו הביאה
 אותו לפיצול אישיותו לשתי דמויות מנוגדות.

במציאות סכיזופרנית מעין זו שרוי בלעם.

מחד גיסא מבקש הוא באמת ובתמים השראה נבואית, ומאידך סוחפים אותו יצריו
 אלי תהום. אך כיוון שאין בכוחו למשול ביצריו, נקרעת אישיותו לד"ר ג'קיל -
 הנביא המבקש קרבת אלוהים - מזה, ולמיסטר הייד - הקוסם הנאלח - מזה.
 כנביא, מזדהה בלעם בכל ליבו עם ייעודו של עם ישראל, ואף מבקש:
 תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתִהְיֶה אַחֲרֵיָי כְּמֹהוּ.

אבל באותה עת, הצד האפל שבנשמתו, שיעוד זה נכפה עליה כרסן וכחכה, לוחש
 כביכול: "מות ישרים" - ניחא, אבל בינתיים... מדוע לא "לעשות חיים"??

אימתי מגיע פיצול האישיות לסופו הטרגי? בשעה שמשתעבד ד"ר ג'קיל כליל
 למיסטר הייד ומוסר לידי המושחתות את כבודו ומעמדו, כמתואר בסצנה
 המזעזעת שבסוף ספרו של סטיבנסון.

אף אצל בלעם מתרחש הדבר, בעת שנוטל בלעם הנביא את הרז שנתגלה לו
 על דבר כוחו של הבית היהודי הטהור - "מה טבו אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב", ומוסרו לידי
 המסואבות של בלעם הקוסם למען יוכל לנצל את הסוד: להכשיל את ישראל
 בזימה ולנפץ את הבית היהודי לרסיסים.

באותה שעה מתנפצת דמותו המפוצלת והשבירית של בלעם לרסיסים, ומאחרי
 הנביא הנכבד נחשף הקוסם הבזוי, הראוי לחרב נוקמת:
 וְאֵת בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָרֵב. (יהושע י"ג, כ"ב)

כבר אמר הנביא ירמיהו, שלמד על בשרו את תהפוכות הנפש של בני דורו:

עֵקֶב הַלֵּב מִכָּל וְאָנָּשׁ הוּא, מִי יִדְעֶנּוּ? (ירמיה י"ז, ט')

ואם רצונך בן אדם לדעת מהו "לב עקוב", כלך לך אצל בלעם ואצל תלמידיו.
 או אז תבין כמה יפה ונאה להיות מתלמידיו של אברהם אבינו הישר והטוב.
 ושפתיך ידובבו את ברכת בלעם:

מה טבו אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב.

בלעם ונבואתו

כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע וגו'. [אבות פ"ה מכ"ב] וממה שבחר התנא לתת לנו ב' דוגמאות, של אברהם אבינו ובלעם הרשע, זה לעומת זה, אע"פ שרחוקים בתכונתם כרחוק מזרח ממערב, ולא בחר בדמות איש אחר להדגיש ההבדל בינו לבין בלעם הרשע, משמע שיש איזה צד השווה ביניהם, ולפיכך הוצרך התנא לומר שאע"פ ששונים הם לענין א' רחוקים הם במדותיהם מן הקצה אל הקצה.

311's
1-3
6

ומהו הצד השווה בין אברהם אבינו לבלעם הרשע, הצד השווה שביניהם שבלעם הרשע המשיך בעבודת אברהם אבינו ללמד את אומות העולם דעת שיש רק אלוהים בעולם, והוא היוצר, והוא הגורא, והוא משגיח על הכל, ולפיכך זכה בלעם הרשע למה שזכה שנעשה לנביא ה' בין הגויים, ואיפא כתוב זה בתורה? ויאמר בלעם אל בלק בנה לי כזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים, [כמדבר בלק פכ"ג א] והמזבחות נבנו והקרבתות הוקרבו לאל א' המיוחד, לאלקי עולם. ואף שהתורה קיצרה בדבריה, יש לשער שלא היה כל כך נקל על בלעם להשפיע על בלק ושריו שיקריבו קרבתות לאל א', ועי"ז לקבל את אמונתם הטפלה בע"ז של כמוש ופעור, ולקבל אמונת אל

11

יחיד, ולא לחנם התפאר בלעם ואמר אל ה', את שבעת המזבחות ערכתי ואצל פר ואיל במוכת, ופירש"י כנגד השבעה מזבחות שבנו האבות, אברהם יצחק ויעקב. ויש למצא רמז לענין זה שזאת היתה עבודתו של בלעם בשירה ששרו על מפלתו של מואב כשכבש סיחון את חשבון, „אוי לך מואב אבדת עם כמוש“, וכמוש היה ע"ז שלהם, פי' הביטו וראו איך לא עמד אלהיכם לעזרכם.

16

ובצדק יש לשאול כיון שהלך בלעם בדרכו של א"א ומסר עצמו להפצת תורת ה' באומות העולם, וזכה לנבואה, למה נשאר בלעם הרשע? ומריסי עיניו, וממשאו ומתנו עם בלק ללכת לקלל את ישראל, פורצת שנאתו לעם ישראל, וניכרת רצון נפשו להשמדם, ולבסוף יעץ לבלק שיכשילם בעבירת זימה.

21

ובא התנא האלקי וגילה לנו טעמו של דבר, בבלעם היתה התרוצצות וניגוד בין חכמתו הרבה, למדותיו הנשחתות, ואף שלפעמים גבר עליו שכלו וחכמתו והופיע עליו נבואת ה', בתוך תוכו היה מושחת ואכול מתאותו, גאותו, וקנאתו, והם הם שהוציאו אותו מהעולם.

וזמש"א מה בין תלמידיו וכו', עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של א"א, אברהם אבינו העביר את עצמו והתאים את נפשו ותכונותיו לחכמתו, וההיפך הוא אצל בלעם הרשע, וברגע שכהן אור חכמתו פרצה במדה גדושה תאותו ותועבתו ביתר שאת וביתר עז כמים הזידונים ושטפה את-חכמתו.

26

ואף בלעם בחכמתו הכיר את זה והתפלל „תמות נפשי מות ישרים“ — ישרים הם האבות, שחסר לו הישרות של האבות שהתאימו מדותיהם לחכמתם ולא היה שום ניגוד בהם, הכל היה ישר, ושאיפת בלעם היתה שלכה"פ בזמן מיתתו, שיתלשו בחותמו הארציים והגופניים, יגיע לישרות האבות [עי' בהעמ"ד בהקדמתו לבראשית].

31

ומצינו קו זה לענין פרה אדומה שאמרו חז"ל תבא האם ותקנה צואת בנה, שפרה אדומה מכפרת על עון העגל, ופירושו של דבר שבנ"י במעמד הר סיני זכו לנבואה ופסקה זוהמתם, ובדין היה שתסתלק המיתה מהעולם, ולבסוף ארבעים יום רקדו סביבות העגל שעשו, קמו העם לצחק, עם כל הרמזים לצחק, ואיך יתהפך כושי את עורו? אלא שלא נצלו את בחכמתם לשנות את תכונתם, והנהגות הכעות שאימצו במצרים, ומזה יצא העגל, וגרמה מיתה לעולם, ובאת פרה אדומה ללמדנו, שאין המיתה הכרתית, ובכח הטהרה וזיכוי המדות, אפשר לגרש ולהעביר מלאך המות מן העולם, וחימה מבחוק, וצואה תחתיה אינה יכולה להתקים.

36

ולפיכך נאמר ב' פעמים בתורה „זאת חקת התורה“, (א גבי פרה אדומה, וב) אצל טהרת הכשר הפלים מוזהמת ממאכלות האסורות, זאת חקת התורה — זאת היא חקה לכל התורה כולה, שבלי טהרה, הכשר, ופליטת האיסור מקרבנו אין קיום לתורה להתקים בנו.

41

ובזה יובן מנהגנו לברך ברכת התורה אחר הברכה של „אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה וכו' ברוך המחזיר נשמות לפגרים מתים“, בקומו ממטתו בגדר חדשים לבקרים רבה אמונתך, בטהרת הנשמה ובחזירתה לפגרים מתים אז אפשר לקבל את התורה.

46

3

1 (ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. והלא ניסי מצרים
 היו גדולים מאלו ולמה לא התבונן באותן גדולות ונוראות אשר עשה ה'
 ועוד יש להתבונן כי זכר כאן את ישראל בד' שמות. ישראל, העם, בני ישראל, קהל,
 כי מתחילה נאמר את כל אשר עשה ישראל לאמורי, ואח"כ אמר ויגר מואב מפני
 העם, ואח"כ אמר ויקץ מואב מפני בני ישראל, ואח"כ נאמר עתה ילחכו הקהל. הלא
 דבר הוא.

9
 10
 11

וביאור הדבר כך הוא, שמדרך העולם שהמלכים יש להם ספר דברי הימים אשר עליו
 כתובים כל הקורות מימים רבים, אבל ההמון עם אינן יודעין כ"א ההווה מה
 שיואין בעיניהם או מה ששמעו מפני השמועה מן המאורעות שבימיהם. לפיכך
 בלק שהיה מלך הנה מימים רבים יפקד אצלו מה שעשה יעקב ישראל סבא אל
 האמורי כי הוא היה רק איש אחד ובני ביתו מתי מספר ואעפ"כ נצח אומה שלימה
 כל"ש (בראשית מח.כב) אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, ולפי דעת רז"ל
 (ב"ב קנג.) שפירושו בחרבי ובקשתי היינו בתפלתו אתי שפיר שראה בלק כל אשר עשה
 ישאל סבא לאמורי בתפלתו לפי שכל כחו בפיו ע"כ השתדל הוא ג"כ אחר אחד
 שג"כ כחו בפיו, ולכך נאמר וירא בלק ולא נאמר וישמע בלק כי כל הקורות ההם
 הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי האדמה, וראה בעיניו הדבר כתוב על
 ספר ונכנס מורך בלבבו לאמר א"כ עשו בשנים קדמוניות בהיותם מתי מספר מה
 יעשו עתה בהיותם עם רב ועצום, ולכך לא נאמר בני ישראל או העם או קהל
 לפי שבישראל סבא הוא מדבר.

11
 16

אבל מואב דהיינו כלל ההמון עם לא התבונן במה שעבר, כי לא ידעו מה הוא ולא
 פחדו כ"א מן ההווה מה שראו בעיניהם עם רב ועצום לכך נאמר ויגר מואב
 מפני העם כי רב הוא, והיה ההמון עם של מואב יראים מפני ב' כיתות ולא ראי
 זה כראי זה כי מפני הערב רב היו יראים מחמת רכויים כי איתא במדרש שהערב
 רב היה ב"פ ס' רבוא ועליהם אמר ויגר מואב מפני העם כי רב הוא, קרא הערב
 רב בשם העם כי לא מבני ישראל המה כי רב הוא כי רבים המה באמת אבל בני
 ישראל שלא היו כל כך רבים לא יראו מהם מצד רכויים אמנם מצד אחר היה מורא
 ישראל עליהם אשר עליו נאמר ויקץ מואב מפני ישראל, כמו שפרשנו פר' שמות
 (א"ב) על ויקצו מפני בני ישראל, שאין הפירוש שישראל נעשו כקוצים בעיניהם
 דא"כ הל"ל ויקצו בני ישראל מהו מפני אלא איפכא מסתברא שהמצרים המשילו
 את עצמם לקוצים בערך בני ישראל שנמשלו לגפן שנאמר (תהלים פט. ט) גפן ממצרים
 תסיע תגרש גוים ותטעה, פנית לפניו ותשרש שרשיה ותמלא ארץ, כי בנוהג שבעולם
 כשבעל השדה רוצה ליטע כרם בשדה מלאה קוצים אז הוא עוקר הקוצים מן השורש
 ומשליכם וזה הלאה כדי ליטע במקומם הגפן, כך היו המצרים יראים שישראל יהיו
 נטועים בארץ כגפן והמה יעלו מן הארץ כקוץ מונד כולהם (שמואל ב' כג.) כמ"ש ועלה
 מן הארץ, (שמות א.) ועלינו מבעי ליה כו' לכך נאמר ויקצו מפני בני ישראל שהמה
 ינערו מן הארץ, מפני בני ישראל שנמשלו לגפן כך נאמר כאן ויקץ מואב מפני בני
 ישראל, שהיו יראים פן יהיה מואב כקוץ מושלך מן הארץ מפני בני ישראל מפני
 הגפן אשר הסיע ה' ממצרים לגרש מפניהם גוים וליטעם שמה, לכך אמר בני ישראל
 כו ישראל סבא איננו כי כבר הלך לעולמו וכניו יבואו שמה, אבל לא הערב רב
 שנקרא בשם העם כי מה גבר מגוברין (סנהדרין סה.) ומה יתרון לערב רב על שאר
 האומות שיגרש מפניהם גוים ויטע אותם במקומם אם לא אגב בני ישראל.

26
 31

ואח"כ נאמר ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל וגו'. ומה ראו המדינים
 על ככה להתערב על ריב לא להם אלא לפי שמצינו שפירש"י פר' מטות
 (לא.) אותם ואת פנחס שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר (בראשית לו. לו) והמדינים
 מכרו אותו לפוטיפר ובני יוסף נקראו קהל שנאמר (שם לה.יא) גוי וקהל גוים, פירש"י
 קהל גוים נאמר על יוסף, וכן אמרו זקני מואב אל מדין שגם אתם יש לכם לירא מפני
 הקהל בני יוסף שירצו ליקח מכם נקמת יוסף בכור שור אביהם, ז"ש עתה ילחכו
 הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור. כי הקהל בני יוסף בכור שור המה על כן
 ילחכו אותנו כשור המלחך כדי ליקח נקמת השור וזה פירוש יקר.

46

(4)

לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר (כג. ח).

בספרי וטא ס"פ נשא בלעם היה מדבר עמו כלל שעה שירצה, שנאמר נופל וגלוי עינים היה משמעת על פניו ומיד היה גלוי עינים על מה ששאל, ולכן שפיר אמר והשבתי אתכם דבר.

והגב' להלן (כג. ג) אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני, הרי שלא היה בטוח שידבר עמו ה', אולם יע"ש בפירש"י שאינו רגיל לדבר עמי ביום, ולפי המבואר נראה דיסוד הדבר להק' דנבואת בלעם היה שזה נבואת משה שהי' מתנבא בכל עת דזה הי'תה רק בלילה

5
כ"א
713

לחוד ולכן אמר לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר, אבל ביום ה' בלעם ככל שאר הנביאים שלא היה מתנבא בכל עת שירצה, והנה בקרא להלן כתיב וילך שפי ופירש"י כתרומתו יחידי לשון שופי ושקט, והביאור בזה דבלילה שהי' מתנבא בכל עת שירצה כמשה לא הי' צריך להתבודד אבל ביום שהי' ככל הנביאים שאין מתנבאים בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ומתבודדים גם בלעם הי' צריך להתבודד ולכן הלך יחידי בשופי ושקט.

בדרך שואל ומשיב והכלומה את בלעם בדרך בחייו בפני נעריו וכו', וביחוד שיהיה בדרך זה (ו) יש לו קול לביתו דבר תמוה ב' אופנים, אופן ה' שהדבר הנבואה, והב' שאדם גדול בלעם הי'ה לו אמונה לאשה שובת תורה (ח), ושאר לדעת למד עמד המלאך ב' מקומות שונות ויכול היה להתראות לה ב' פעמים במקום א', ואולי כי עשה לו כנגד ב' דברים שעשה ברשעו, ה' שבי' אמר אליו פעם ראשונה לא חלק לא תאור והוא לא אמר לשנים מאמר לא תאור וגו' שזה היה סיבה לשלוח אתרים, וכנגד זה נא' פ"א בדרך ונעשה האתחן מהדק כשם שהוא נעם מהדק אשר אמר ה' אליו כנזר, ב' שבי' אמר אליו אם לקרא לך וגו' שהנחי הוא הדבר עד שידע בודאי שיש לו הנאה בדבר וצד רמתו שאין לו הנאה ולא הכניס, וכנגד זה עמד המלאך במשעול הכרמים ולאחרי האתחן רגליו לאמר שלחו ה' ב' בנעים דבריו להשכיל להטיב לכל ילך, ה' שבי' אמר אליו צפת רשון הכליבה ואך את הדבר וגו' ודיבור זה הוא מדוייק אין לטעות במשמעותו אנה ואנה והוא ברשע הלך בענה אחרת כמו שדייקנו ממאמר הולך הוא גם מאומרו והוא רוב

6
א.נ/ה

ב' וזמרה האתחן וגו'. לל"ד כוונה ה' צעיון זה שנבנה המלאך להאחז, גם בהעמדה המלאך ב' פעמים ב' מקומות, ובלחיות רגליו בלעם, וברביותה, גם בפתיחת פה האתחן, וכל מעשה האמור צעיון הוא ענין סתום, ונראה כי כל כוונה ה' צעיון זה לא הי'תה אלא להשפיל גאותו של בדי זה, לפי שקדם והג' נבואת לפני ה' כמו שכתבנו למעלה שלא אמר לשנים כי הוא הולך ברשות ה' אלא כאדם העומד ברשות עצמו, לזה בקש לו ה' השפלה שאין למטה ממנו ושקט צו נקטן מבער ומשונה, ודבר ידוע הוא כי הרבבה החיונית אשר הרכיב ה' בצעלי חיים בלחי מדברים הוא משונה מהרבבה החיונית שפעל ה' ועשה בצעלי חיים המדברים, ולזה כשרבה ה' השפחה האתחן את פיה לדבר בצעלי חיים המדברים הולך להרכיב זה הרבבה החיונית של צעלי חיים המדברים, והוא מה שפעל ה' במעשה העמדה המלאך ב' מקומות וברחיית האתחן המלאך ב' פעמים, ב' את המדבר לרין ב' הבנות קודמות לו והם כח הוומה שהוא בכל הנבואים, וכח המניע, וזמ"כ כח המדבר (ו), לזה עמד פעם ראשונה וראתה האתחן אותו ופעל זה בכה ראות הכוונה כח אחד ממנין הרבבה כח הוומה שבו יתקבל כח המדבר, ועמד פעם שני וראתה אותו ופעל זה כח המניע המהקבל צו כח המדבר, ובפעם ב' פעל זה כח המדבר, ואז פתח ה' את פיה ודברה דברי הבנות

3

כעת יאמר ליעקב ולישראל

מה פעל א-ל (כג, כג).

משל למה הדבר דומה - אמר המגיד מדובנא - לשר צבא אחד, אשר שמע
 כי בארץ רחוקה המציא אדם חכם משחה מיוחדת, אשר כל המושח בה את
 גופו, לא יזיקו לו שום כלי מלחמה, לא חץ ולא חרב.
 החליט השר להשיג את המשחה המופלאה, משום כך נסע אל אותה ארץ
 רחוקה, וקנה את משחת הפלאים בממון רב.
 בדרכו חזרה לביתו, פגש בשודדים. הללו ירו לעברו חצים, אולם השר
 שהקדים ומשח את גופו במשחת הפלאים לא נפגע כלל...
 כאשר ראו השודדים כי לפניהם אדם שאינו נפגע מחציהם, נבהלו ופנו
 לברוח. קרא להם השר ואמר: עמדו, אל תפחדו, בואו ואכבד אתכם ביין
 ובמגדנות.
 ומדוע אתה נוהג עמנו כך? - התפלאו השודדים - והרי עמדנו להרגך,
 ובתמורה אתה גומל עמנו טובות?
 טובה גדולה עשיתם עמי - אמר השר - משום שמשחה נפלאה קניתי
 המסוגלת להגן על בעליה מפגיעה, אולם כל הדרך ניקר בלבי החשש שמא
 רמוני? אולי המשחה אינה מועילה כלל? אמנם, יראתי לנסות אותה שמא
 יבאמת אינה מועילה ואפגע, עכשיו שיריתם בי ולא נפגעת, בטוח אני
 ביעילותה של המשחה ואוכל להתייצב כנגד כל אויבי ללא פחד!
 כן הוא גם הנמשל - סיים המגיד - במשך כל השנים ידעו ישראל "כי לא נחש

(7)
 ירמיהו
 רע
 חזק
 א' כ

ביעקב ולא קסם בישראל", הקסמים אינם שולטים בבני ישראל! שהרי יעקב
 היה בבית לבן הארמי והיה לבן מתנכל ליעקב בקסמיו, אולם לא היה יכול לו.
 אמנם, ידעו ישראל סגולה זו, אך פחדו מלנסותה כי מי ירצה להכניס את
 עצמו בסכנה?
 והנה כאשר שלח בלק את בלעם לקלל ולהזיק לישראל בקסמיו ולא הצליח,
 אמר ה' אל בלק: טובה גדולה עשית עם בני ישראל, עכשיו יודעים בני לבטח
 כי מובטחים הם בפני קסמים ולחשים שלא יזיקום!

4

יעקב וישראל - כח וגבורה

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (בד, ה)

וכתב רש"י: "מה טובו אהליך - מה טובו אהל שילה ובית עולמים בישובן,
 שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם. משכנותיך - אף כשהן חרבין, לפי שהן משכון
 עליהן וחורבנן כפרה על הנפשות, שנאמר כלה ה' את חמתו (איכה ד, יא), ובמה
 כלה, ויצת אש בציון" (שם) - תנחומא פקודי.
 והנה השם "ישראל" שייך כשבני ישראל הם ברום המעלה, אבל השם "יעקב"
 הוא כשנופל פירוד ביניהם וכשהם יורדים לשפל המדרגה. וכדברים האלה שמעתי
 ממו"ר הגרי"ד זצ"ל על הפסוק "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע
 ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר" (בראשית לה, כב) שראובן ע"י חטאו פגם במה
 ששלט ישראל על משפחתו ולכן כשחטא הנחית את ישראל למדרגת יעקב, ולכן
 יש הפסק באמצע הפסוק בין "וישמע ישראל" ל"ויהיו בני יעקב". ואלמלא חטא
 ראובן במה שהכניס פירוד בביתו של יעקב אביו, לא היה קורה מה שקרה במכירת
 יוסף, כי כל עוד שראובן לא שבר את שלטון יעקב בביתו, לא היו האחים מעיזים
 לבגוד באביהם למכור את יוסף.

(8)
 גרמ' 3 א

6

11

וא"כ צ"ע, דאם "משכנותיך" קאי על זמן החורבן, היה צריך להיות כתוב ההיפך,
 דהיינו בלשון "יעקב", ו"אהליך" שהוא בזמן שהמקדש קיים היה צריך להיות בלשון
 "ישראל", כשהם ברום המעלה והמקדש על מכונן והמלכות קיימת.

16

(9)

1 (9) ser
 ונראה לבאר בזה, ובהקדם מה ששמעתי ממור"ר הגריד"ס זצ"ל שישנם שני ביטויים, 'כח' ו'גבורה', הנראים כשמות נרדפים אבל באמת הינם שונים בתכלית זה מזה; 'כח' - כונתו למי שהוא חזק ויש לו עוצמה, וכמו מדינה שיש לה חיילים וצבא חזק היא מדינה בעלת כח, אבל גבורה אינה תלויה בכח פיזי אלא הוא ענין הנוגע לרוח, לאלו שמחרפים נפשם, ואף שאין להם כח או שאין למדינה צבא חזק מ"מ אם מחזיקה מעמד זהו מידת הגבורה, וריבוי הכח מכריח העזר הגבורה. ולכן ישנן שתי ברכות בברכות השחר: "הנותן ליעף כח", דהיינו שהקב"ה נותן לכל אחד החוזק

ועוצמה לפעול בכל יום; וברכה אחרת "אוזר ישראל בגבורה", שאין הכונה בזה לכח ועוצמה, אלא למידת הרוח של כלל ישראל שמחזיקים מעמד ונשארים נאמנים לדתם, וזו מידת הגבורה.

11 והנה מה שחנן ה' ליעקב שם "ישראל" מראה גם כן על מידת הגבורה, שהרי נקרא ישראל בשעה שהיה בורח מלבן והיתה עומדת לפניו הסכנה של מלחמת עשו. ונאמר: "ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (בראשית לב, כט) - מעלת ישראל השיג בגדלות הרוח כשלחם עם המלאך שרו של עשו. ונראה שבשעת חורבן וגלות, עיקר המידה שמראים כנסת 16 ישראל היא מידת הגבורה, וזהו מידת ישראל, כי נצחון ישראל אינו תלוי בכח כי אם בגבורה, ולפיכך כתוב דוקא "משכנותיך ישראל".